

Венеції. Роман / Пер. із сербської // Всесвіт. – 2009. - № 5-6. – С. 3-105; **6.** Розмова з Мілетою Продановичем // Украс: історія, культура, мистецтво. Українсько-сербський збірник. – 2008. – Вип. 1 (3). – С. 73–96; **7.** *Торовић В.* Историја Срба / В. Торовић ; [приредили Раде Михаљић, Радош Лушић]. – Ниш, 2001. – 796 с.; **8.** *Kordić R.* Politika književnosti / Radoman Kordić. – Beograd, 2007. – 357 s.; **9.** *Merenik L.* Mileta Prodanović: biti na nekom mestu, biti, svuda biti / Lidija Merenik. – Beograd, 2011 (Kragujevac : Interagent). – 199 s.; **10.** *Prodanović M.* Stariji i lepši Beograd. – Beograd, 2001. – 148 s.; **11.** *Vujičić M.* Andeo za masna i pijana usta – Intervju: Mileta Prodanović, književnik i slikar // <http://www.plastelin.com/content/view/362/89/>.

Булаховська Ю.Л. (Київ, Україна)

Чи має якість безпосереднє відношення до лінгвостилістики проблема художнього перекладу?

У даній статті йдеться про роль лінгвостилістики в питанні художнього перекладу. На матеріалі байки І.А. Крилова; поезії Івана Франка («Зів'яле листя») і перекладів поетичного слова Марії Конопницької й Віслави Шимборської на українську мову.

Ключові слова: лінгвостилістика, переклад, художній твір.

В данній статтє речь идєт о ролі лінгвостилістики в вєпрє художєстєнного пєрєводє. Нє мєтєриєлє бєснє І.А. Крєвлєвє; пєзєзії Івєнє Фрєнкє («Увєдєшєє лєстєвє») і пєрєводєв пєзєзії Мєрєшє Конопницькєє і Вєслєвє Шимборскєє нє укрєїнськєє язєк.

Ключєвєє слєвє: лінгвостилістика, пєрєвод, художєстєнное пєрєвєдєніє.

The report presents the problem of translation in domain philological on the material specifical poetical of the fables by I. Crylov, poetry of I. Franko; M. Conopnickiej and W. Szymborskiej.

Key words: translation, masterpiece of literature.

Хочу одразу підкреслити, що фахівці-філологи нашої сучасної доби (тобто кінця ХХ-го століття й початку ХХІ-го) порівняно мало уваги приділяють такій «проміжній» (між мовознавством і літературознавством) дисципліні, як лінгвостилістика (отже, мова письменників). Я можу погодитися з тим, що сучасна наука має більше розгалужень і відповідно «спеціалізацій», ніж раніш. Однак, на мій погляд, мова письменницького твору (в якому б жанрі його не було написано, навіть як журналістська «емоційна» нотатка, навіть як твір – максимально фактографічно-документальний), – все одно має свої

художні особливості: йдеться про його мовне втілення; характер образності; засоби емоційного впливу на читача.

Відповідно зросли й вимоги до індивідуального художнього перекладу, який жодною мірою (повторюю – жодною мірою) не може бути замінений перекладом комп'ютерним. Мабуть, не випадково виникає стільки неприємних видавничих непорозумінь внаслідок перекладу суто комп'ютерного, бо комп'ютерний апарат ніколи не може відтворити художньо досконало переклад художнього твору з однієї мови на іншу. І тут фігурує чимало органічних чинників: відбір лексики (давньої й сучасної); географічна специфіка, важлива для розуміння читача; я вже не кажу про індивідуальні риси характеру й сприйняття у автора оригіналу й перекладача. Бо автор оригіналу пише для *свого* читача (термінологічно кажуть, для свого «реципієнта»), а перекладач – «передає» відповідний художній твір – в міру свого ідейно-творчого розуміння і для *свого* читача («реципієнта»). Так, як вам здається, відіграє роль у даному разі лінгвостилістичний (тобто – водночас мовознавчий і літературознавчий) аналіз вцілому чи ні?

Наведу в даному разі певні думки з цього приводу Л.А. Булаховського, який присвятив лінгвостилістиці цікаву монографію «Русский литературный язык первой половины XIX века» (видання ківське – 1957 року). Там подано в основному постаті багатьох першорядних, а іноді й другорядних російських письменників цієї доби, а також і письменників українських, які писали двома мовами (українською й російською), скажімо, Г.Ф. Квітки-Основ'яненка, Марка Вовчка, Л. Глібова тощо.

Зупинюсь конкретніше на творчості *І.А. Крилова*, котрий уславився все-таки найбільше своїми байками. Саме в них виявився його самобутній талант письменника-сатирика. З прогресивно-просвітницьких позицій він засуджував насильство і сваволлю поміщиків; беззаконня й продажність у державних установах; висловлював гуманне ставлення до людини праці... Творчість Крилова відзначається демократизмом і симпатією до трудящих; вона відіграє важливу роль у становленні реалізму в російській літературі. Твори Крилова, ще за його життя, стали широковідомі і в Україні [2, 57–58].

Тепер – інше питання. Чи є всі сюжети байок *І.А. Крилова* оригінальними? Звичайно, що ні. І більшість з них йде не від античного Езопа, а від французького талановитого байкаря Лафонтена [6, 117–124]. І це явище – закономірне й розповсюджене у світовій літературі, зокрема, по відношенню до жанру байки. Можна для прикладу взяти байку

Лафонтена «Le Corbeau et le Renard» (тобто, «Ворон і Лис», якщо перекладати дослівно) [7, 1409]. Байка Крилова називається ж («Ворона і Лисиця») – сюжетний задум той самий; сатиричне спрямування твору й мораль з нього – та ж сама. А от «мовний вигляд» – інший, і це треба неодмінно враховувати, якщо б ми повинні були дати художній переклад (поетичний) з твору Лафонтена, а не російську «вільну» переробку Крилова, адже мовне оформлення його сатиричного в обох випадках твору – буде різним. У Лафонтена: поважний «він» – *maitre Corbeau* (чоловічої статі) і *maitre Renard* (теж чоловічої статі) – обидва поважні пани, де хитрий пан Лис обманює «помпезного», та дурнуватою пана Ворона, підкупивши його «високими лесощами» про його виняткову нібито зовнішність і, мабуть, винятковий голос, коли насправді знає, що той здатен тільки «голосно каркати». Авторська мова Лафонтена у відповідній байці добре пародіює «високий стиль» розмови: П (*maitre Corbeau*) *tient à reu près ce langage* («так промовляє»). У Крилова: й Ворона, і Лисиця – жіночої статі; розмовляють вони мовою суто побутовою, особливо улесливою – Лисиця [5, 685–696].

Л.А. Булаховський підкреслює у своїй характеристиці байок Крилова, що (цитую в російському оригіналі розвідки): «Крылов замечательно схватывал типические особенности речевых манер различных социальных характеров. Общественные диалекты, в их функциональном преломлении звучат в его баснях с исключительной выразительностью. Круг этих диалектов у него очень широк, но показаны они «в обстоятельствах» заостренно ярко и всегда художественно оправданы у него в своем применении значимостью, как и средства характеристики»...Великолепны у Крылова и такие пародии – подражания льстивому придворному стилю... Чаше в баснях Крылова настоящий носитель такого стиля – Лиса, например, в басне в «Море зверей», где Лисица говорит так же льстиво: «Наш отец, Поверь, что это честь большая для овец, Когда ты их изволишь скушать...» [1, 104–105].

У своїх «лінгвістичних роздумах» Л.А. Булаховський посилається, зокрема, і на П.А. В'яземського у його книзі «Старая записная книжка» (цитую теж в оригіналі): «Если бы мнение, что басня есть уловка рабства, еще не существовало, то у нас должно бы оно родиться. Недаром сатирическая отрасль нашей словесности – басни. Ум прокрадывался в них мимо цензуры: Хемницер, Дмитриев и Крылов часто кололи истиною не в бровь».

Виразним прикладом для лінгвостилістичного аналізу можуть бути і вірші з ліричного циклу Івана Франка «Зів'яле листя», де є можливість

конкретно порівняти: й українські оригінали віршів, і відповідні російськомовні переклади Анни Ахматової; і польськомовні переклади Кристини Ангельської. Про це видання (його здобутки і прорахунки) можна багато говорити й плідно дискутувати: Іван Франко «Зів'яле листя» (Лірична драма); Іван Франко «Увядшая листва» (Лирическая драма), Iwan Franko Zwiędłe liście (Dramat liryczny), Львів, Календар, 2004. але, безперечно, можна погодитися із заключними словами талановитого львівського критика – Миколи Ільницького в його Передмові до цього плідного (навіть своїм текстовим вантажем) видання: «Переклади художніх творів, вступаючи у чужомовне літературне середовище, щось беруть із нього і додають йому, надто коли йдеться про такі вершинні явища літератури, яким є Франкове «Зів'яле листя». Як поет ніс із собою у вічність свою тугу закоханої душі, так нащадки несуть із собою його слово, в якому біль обернувся в перлину, яка, засвідчуючись у рідному мистецтві літератури, здатна давати відблиск і в інших».

Хочу тепер і дещо сказати про особливості перекладу (в лінгвостилістичному плані) таких різних за стилем видатних польських поетес (не тільки за «хронологією життя»), як Марія Конопніцька й Віслава Шимборська. Нагадаю роки життя Марії Конопніцької (1847-1910) і Віслави Шимборської (1923-2012).

Перекладати з Конопніцької можна лише з обов'язковим врахуванням її ритмомелодики («A jak poszedł Król na wojnę, grały jemy surmy zbrojne... A jak poszedł Stach na boje, zaszumiały jasne zdroje, zaszumiało kłósów pole – na tęsknotę, na niedolę»). Тут присутня і рима, і музичне звучання народної пісні, і «залізна кованість» афористичного польського вірша.

Що стосується Віслави Шимборської, то в її поетичному слові (схожому на «білу прозу») вражає лише своєрідна переконаність образності – часто-густо навіть парадоксальної, але все одно – неповторної. І це неодмінно треба враховувати в перекладах – інакше поезія Конопніцької вражатиме нас лише своїм звучанням (а не змістом), як твір музичний, а поезія Шимборської – лише як «розумна, стисла проза» – не більше. Те й інше – неприпустимо.

Для переконливості наведу приклад вірша Віслави Шимборської (в уривках) і вдалий український переклад цього ж вірша – Станіславом Шевченком: «Pod jedną gwiazdką»: «Przepraszam przypadek, że nazywam go – koniecznością. Przepraszam konieczność, jeśli się mylę. Niech się nie gniewa szczęście, że biorę je jak swoje. Niech mi zapomni umarli, że ledwie tłą się w pamięci... Nie miej mi za złe, mowo, że pozyczam patetycznych słów, a potem trudu doładam, żeby wydały się lekkie».

«Під однією зіркою»: «Пробач, випадковосте, що ти мені – необхідність. Не гнівайся, щастя, що беру тебе як власне. Даруйте, померлі, що згадка про вас ледве тліє... Не сердься на мене, мово, що позижаю слова патетичні, а потім тяжко працюю, аби здавалися простими» [8, 119]*.

Цей перелік образних думок можна ще довго продовжувати, та він дуже показовий для поетичного слова саме Віслави Шимборської.

Що стосується лінгвостилістики й історико-літературної характеристики поетичного циклу Івана Франка «Зів'яле листя» та його російськомовних перекладів Анни Ахматової і польських сучасних перекладів Кристини Ангельської, які ми згадували побіжно в зв'язку з оцінкою Миколи Ільницького, то можна підкреслити ще раз відому «перекладацьку» істину: що майстерність такої видатної поетеси, як Анна Ахматова, тут висока, та вона не завжди (своєю «вишуканістю») відповідає фольклорній основі «Зів'ялого листя».

Польськомовний же переклад Кристини Ангельської, справді, свідчить про її добре знання польської мови, але її переклад так само дещо втрачає від відсутності в ньому української фольклорності й «музичності» поетичних рядків Івана Франка.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Булаховский Л.А. Русский литературный язык первой половины XIX века. – К., 1957;
2. Деркач Б.А. Крылов Иван Андрійович // УЛЕ. – Т.3. – К., 1967;
3. Вяземский П.А. Полное собрание сочинений. – М., 1957. – Т. IX;
4. Конопницька (Копорницька) // УЛЕ. – К., 1972. – Т. 2;
5. Крылов Иван Андреевич // Литературная энциклопедия. – М., 1931. – Т.5;
6. Лафонтен Жан (Jean de La Fontaine) // Литературная энциклопедия. – М., 1932. – Т.6;
7. La Fontaine Jean de // Petit Larousse illustré. – Paris, 1906;
8. Antologia współczesnej poezji polskiej. Антологія «сучасної» польської поезії. – Львів, «Каменяр», 2005.

Булаховська Ю.Л. (Київ, Україна)

Поезія і образотворче мистецтво

У даній статті йдеться про органічний зв'язок мистецтва поетичного (літературного) з мистецтвом образотворчим, зокрема, що треба давати у вигляді ілюстрацій до «Вибраних творів» відомих письменників (російських, українських, польських)?

Ключові слова: поезія; ілюстрація; образотворче мистецтво.

* Dla tego, że są – Тому що вони суцї. Wybór wierszy: Stanisław Szewczenko.